

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Семеніхіної Олени Володимирівни
про дисертацію Бескорсої Олени Сергіївни
**«Теорія і практика формування цифрової культури
майбутніх учителів англійської мови початкової школи»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Процеси інформатизації та глобалізації, що характеризують сучасний стан розвитку суспільства, а також динамічний розвиток цифрових технологій та еволюціонування способів цифрової комунікації висувають нові вимоги до професійної підготовки педагогічних кадрів. Формування компетентних фахівців, які вільно орієнтуються в цифровому просторі, володіють цифровими технологіями, ефективно використовують їх у своїй професійній діяльності є одним із нагальних завдань вищої освіти.

Необхідність формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи обумовлено Концепцією Нової української школи, де наголошено, що запровадження цифрових технологій є важливим інструментом підвищення ефективності освітнього процесу.

Актуальність дослідження підсилюється й тим, що досліджувана здобувачкою проблема є частиною міжнародного проекту Jean Monnet Module програми ЄС Еразмус+ «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті», у якому дисертантка виступає учасником робочої групи як викладач ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Із огляду на вищезазначене, дисертаційна робота О. С. Бескорсої «Теорія і практика формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи» є надзвичайно актуальною, а опрацьовані в ній теоретичні й практичні проблеми надають можливість знайти нові шляхи вдосконалення процесу професійної підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта.

2. Значення для науки і практики

Дисертація Бескорсої Олени Сергіївни характеризується науковою новизною та практичною значущістю отриманих результатів.

Характеризуючи наукову новизну дослідження, зауважимо, що вона відзначається чималою кількістю позицій, відповідає логіці та змісту дослідження, поставленим завданням. Дослідницею *вперше*: теоретично обґрунтовано та розроблено систему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи як цілісну, керовану сукупність блоків (концептуально-цільового, змістового, технологічного, оцінно-рефлексивного); схарактеризовано педагогічні умови реалізації системи формування цифрової культури майбутніх фахівців; розроблено періодизацію професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Важливе науково-теоретичне значення має уточнення ключових понять дослідження, а саме: «цифрова компетентність», «цифрова грамотність», «інформаційна культура», «кіберкультура», «цифрові технології», «цифрова комунікація», «цифровий контент», «цифрова культура майбутніх учителів англійської мови початкової школи».

Тож перераховані наукові результати, отримані авторкою, є її особистим внеском у вирішення важливої науково-теоретичної проблеми – формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

3. Практичне значення отриманих результатів.

Напрацювання авторки дослідження мають велике практичне значення, оскільки розроблене нею навчально-методичне забезпечення системи формування цифрової культури збагачує зміст і практику професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи. О. С. Бескорсою розроблено та успішно впроваджено дистанційний курс «Методика навчання іноземної мови (англ.)», дистанційні курси професійної спрямованості «Країнознавство», «Англійська мова за професійним

спрямуванням», спеціальний дистанційний курс «Цифрова комунікація в освіті», цифровий портал «Початкова школа: навчання впродовж життя» як цифрове середовище професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта, навчальний посібник «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі».

Основні положення, результати й висновки проведеного дослідження можуть бути використані для організації освітнього процесу підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова); науковцями для подальшого обґрунтування теоретичних і методичних засад формування цифрової культури майбутніх фахівців; для створення нових (цифрових, електронних, мультимедійних) навчальних засобів для закладів вищої педагогічної освіти та впровадження їх у практику підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Основні результати дисертаційної роботи О. С. Бескорсої впроваджено у восьми закладах вищої освіти Запорізької, Сумської, Чернігівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва.

4. Основні наукові положення дисертації

Мета дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних засад, розробці та експериментальній перевірці ефективності системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Структура і логіка розгортання дослідницького пошуку переконлива: від розгляду науково-теоретичних засад дослідження і визначення сутності ключових понять до експериментальної перевірки ефективності розробленої системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

У першому розділі *«Цифрова культура як сучасний освітній феномен»* дисертанткою вивчено сучасний стан цифрової трансформації суспільства.

проаналізовано сутність поняття цифрової культури у вітчизняному та зарубіжному наукових дискурсах, представлено авторське визначення ключового поняття дослідження – «цифрова культура майбутнього вчителя англійської мови початкової школи», схарактеризовано його структурно-компонентний склад.

Уважаємо, що авторка, керуючись нормативно-правовими та законодавчими документами міжнародного на національного рівнів, досить доречно та ґрунтовно висвітлила головні тенденції цифрової трансформації суспільства, що призвели до виникнення такого поняття як «цифрова культура».

Авторкою цілком коректно визначено структурно-компонентний склад досліджуваного педагогічного явища, до якого ввійшли мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-технологічний та рефлексивний компоненти.

У другому розділі *«Теоретичні аспекти формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи»* дисертанткою здійснено ретроспективний аналіз становлення системи професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи, досліджено її періодизацію, окреслено провідні тенденції професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи в зарубіжних країнах, подано особливості сучасного етапу підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Вартує уваги розроблена авторкою періодизація професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи, яка дозволила виявити ключові тенденції технологізації та цифровізації іншомовної освіти і довести необхідність використання цифрових технологій для підвищення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти та методичної компетентності викладачів.

Вагомим пластом у вирішенні проблеми формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи постають праці

закордонних учених та зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців, які широко представлені в дисертаційній роботі. Авторкою визначено основні тенденції професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи, що були враховані у процесі побудови системи формування цифрової культури.

Заслуговує позитивної оцінки здійснений дисертанткою аналіз освітньо-професійних програм підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, огляд цифрових освітніх ресурсів для навчання англійської мови в початковій школі, окреслення кола можливостей щодо використання MOOC-курсів з метою професійного вдосконалення майбутніх фахівців.

У третьому розділі *«Науково-теоретичне обґрунтування та розробка системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи»* цілісно обґрунтовано концептуальні теоретико-методологічні засади дослідження (системний, культурологічний, холістичний, аксіологічний, особистісний, праксеологічний, ресурсний, середовищний, компетентнісний підходи), загальнодидактичні (науковості, систематичності та послідовності, інтеграції теорії і практики, свідомості й активності, міжпредметних зв'язків, критичного самооцінювання, самовдосконалення й саморозвитку майбутніх учителів) та специфічні для цифрової освіти принципи (відкритої освіти, дотримання академічної доброчесності, конвергентності, візуалізації, комунікативності та дотримання культури поведінки в інтернеті, дистанційного навчання), а також психолого-педагогічні теорії навчання (біхевіоризм, когнітивізм, конструктивізм, коннективізм, теорія саморегульованого навчання).

Виділені автором умови реалізації системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи – оновлення змісту професійно орієнтованих дисциплін підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відповідно до тенденцій цифровізації освіти; розвиток мотивації до формування цифрової культури майбутніх

учителів англійської мови початкової школи; створення веб-середовища дистанційного навчання майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова), розроблення та підтримка дистанційних курсів професійно орієнтованих дисциплін; надання майбутнім учителям англійської мови початкової школи необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом; організація ефективної цифрової комунікації учасників освітнього процесу, розвиток нетикету та цифрової колаборації – мають реалістичний характер і просувають наукове бачення авторки у вирішенні процесуальної складової формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Четвертий розділ *«Експериментальна перевірка ефективності системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи»* презентує хід експериментального дослідження, кількісний та якісний аналіз його результатів, що підтвердив ефективність реалізації розробленої системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи на всіх її етапах: аналітико-констатувальному, змістово-організаційному, діагностико-результативному.

Перевагою дослідження є розроблений авторкою діагностичний інструментарій дослідження, застосований на діагностико-результативному етапі, який являв собою комплексне тестування та складався з чотирьох субтестів для вимірювання рівня сформованості кожного компонента цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. Якість розробленого інструментарію перевірено шляхом запровадження методу експертної оцінки, узагальнення якого ґрунтується на використанні коефіцієнта α Кронбаха. Вірогідність отриманих показників сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи підтверджена статистично із використанням t-критерію Стюдента. Зазначене засвідчує високий рівень дослідницької культури здобувачки, вільне

володіння методами математичної статистики, що має суттєве значення для вірогідності дослідження та достовірності його результатів.

5. Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях і авторефераті

Дисертанткою за темою дослідження підготовлено й опубліковано 51 наукову працю, 33 з яких – у зарубіжних та фахових періодичних виданнях, монографії, навчально-методичні посібники, чотири публікації проіндексовані в наукометричних базах Web of Science та Scopus.

Аналіз змісту автореферату та дисертації доводить ідентичність їх структури, логіки викладання матеріалу, відповідність основних положень та висновків (за розділами та підсумкових). Зміст автореферату відображає основні положення та узагальнення, що містить дисертаційне дослідження.

6. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Загалом позитивно оцінюючи результати наукового дослідження О. С. Бескорсої, вважаємо необхідним вказати на наявність певних зауважень та дискусійних положень.

1. На наш погляд, дисертаційна робота дещо перевантажена теоретичним матеріалом, який можна було подати у вигляді інфографіки або таблиць, або ж перенести в додатки (зокрема, аналіз понять «інформаційна культура», «інформаційно-цифрова культура», «кіберкультура» (с. 94–96)).

2. Зважаючи на предмет дослідження, у роботі з'ясовано сутність низки дефініцій, які цілком розкривають поняттєве поле наукових пошуків (пп. 1.2, 1.3). Однак вважаємо, що недостатню увагу приділено поняттю «цифрової комунікації», яке дотичне до всіх компонентів цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

3. У підрозділі 1.1 дисертанткою доведено, що значна роль у виникненні феномена цифрової культури відводиться процесам цифровізації, що характеризують сучасний етап інформатизації суспільства. Тож на наше глибоке переконання, науково методологічне підґрунтя формування цифрової

культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи збагатилося б залученням інформаційного підходу, який передбачає вивчення та використання всіх наявних видів даних, виступає основою здійснення взаємодії учасників освітнього процесу в цифровому просторі. Також бачаться доцільними принципи професійної мобільності й адаптивності, оскільки сформованість цифрової культури майбутніх фахівців підвищує рівень їхньої соціальної та професійної мобільності.

4. Розробляючи цифрові освітні ресурси для майбутніх учителів англійської мови початкової школи та мотивуючи їх до створення власних, поза увагою авторки залишається питання вимог до розроблення цих ресурсів, хоча дослідження вітчизняних науковців (К. Бугайчук, М. Шишкіна, В. Дем'яненко) акцентують увагу на відповідності навчальній програмі, інтуїтивно зрозумілому інтерфейсі, системі гіперпосилань, наявності мультимедійного контенту тощо.

5. Важливою передумовою до здійснення формувальних впливів є розроблене авторкою навчально-методичне забезпечення системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, до складу якого ввійшли дистанційні курси навчальних дисциплін «Методика навчання іноземної мови (англ.)», «Країнознавство», «Англійська мова за професійним спрямуванням», розміщені на базі LMS-платформи Moodle ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Однак ці ресурси не є доступними в режимі гостьового доступу, що унеможливило їх незалежну оцінку.

Водночас висловлені зауваження носять дискусійний характер і не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку роботи. Дисертаційна робота О. С. Бескорсої, безсумнівно, містить значні наукові результати й не захищені раніше наукові положення. Результати дослідження є раціональними для вирішення проблеми формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота «Теорія і практика формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи» є цілісним, самостійним, завершеним, актуальним для педагогічної теорії та практики дослідженням, що відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р., №567 від 27.07.2016 р., №943 від 20.11.2019 р., №607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Бескорса Олена Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри інформатики
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

О. В. Семеніхіна

